

Οι μπολσεβίκοι

Δεν είχανε λόγο. Δεν ήτανε ζήτημα ζωής ή θανάτου η φυγή τους από την Αργυρούπολη. Οι γονείς μου με τη θέλησή τους σαλπάρισαν κι ας είχε καλή δουλειά ο πατέρας μου, μηχανικός σε ορυχείο ασημιού. Ερχόταν το πρωί ο εργάτης με το παϊτόνι, τον έπαιρνε, τον πήγαινε άλλοτε στα γραφεία άλλοτε στη στοά, το απόγευμα τον γύριζε. Αλλά η μάνα μου φαγώθηκε, θα 'ρθουνε οι μπολσεβίκοι, θ' απαγορέψουν τον Θεό. Εκείνη σηκωνόταν ξάπλωνε με τη νηστεία και τις προσευχές, πες πες, θα 'ρθουνε οι μπολσεβίκοι, τον έπεισε. Φορτώνουν χρυσαφικά, εικόνες, ρουχισμό, παιδιά, ένα λεχούδι έξι μηνών και δύο μεγαλύτερα τη Μαρία και τον Παναγιώτη έξι και οκτώ χρονών.

Ο κακός τους ο καιρός με το καλημέρα φάνηκε. Μάζευαν οι εργάτες τα σχοινιά να ξεκινήσει το καράβι, κόσμος πολύς στην προκυμαία τους εμπόδιζε, τους καθυστερούσε κι αρχίσανε τις χριστοπαναγίες. Έκλεισε η μάνα μου τ' αυτιά της, πού πάμε Θεέ μου; Κι αργότερα, όταν βρέθηκαν σε θυμωμένα κύματα και μέρες ράντιζαν τη θάλασσα με τα σωθικά τους, έπεσε στα γόνατα, πού είσαι Θεέ μου; Φώναζε, μα αντί γι' Αυτόν, πάχνη αλμυρή ήρθε βαριά βαριά κι έκατσε στους ώμους της. Αρρώστησε πρώτο το εξαμηνίτικο το βρέ-

φος πάει χάθηκε. Ξοπίσω του η Μαρία, διάρροια κι εμετό, έφεξε σε τρεις μέρες μέσα, την τύλιξαν μ' ένα σεντόνι, φλαπ την έριξαν στη θάλασσα το πρωί μαζί με κάμποσους άλλους. Κι είναι αυτή τη φορά μπροστά ο Πάντζος και βλέπει τι γίνεται και δεν το χωράει ο νους του πως πέταξαν το κορμάκι τής αδελφούλας του μες στ' αλμυρό νερό, κλαίει και χτυπιέται, τώρα τα ψάρια θα φάνε τη Μαρία μας, ... θα φάνε τα ψάρια τη Μαρία μας, ... θα φάνε τα ψάρια τη Μαρία μας, πήγε πήγε, ούτε μια εβδομάδα. Από λύπη πέθανε.

Κάποτε φτάνουνε στην Καλαμαριά. Πατούν γη, βουλιάζουν τα πόδια τους στη μαύρη λάσπη, ανοίγουν το στόμα ν' ανασάνουν καταπίνουν κουνούπια. Ζούνε κάτω από ένα αντίσκηνο. Ριγμένη πάνω στους μποχτσάδες η μάνα μου, ούτε μια προσευχή όλον αυτόν τον καιρό, κρατάει μούτρα στον Θεό της. Ένα πρωί νωρίς τη σκουντάει ο πατέρας μου. –Μαγδαληνή να φύγουμε. Κι εκείνη σαν να κοιμότανε απλώς και ξύπνησε, σηκώνεται, κουμπώνει τη ζακέτα, σφίγγει το κεφαλομάντιλο, να φύγουμε. Μάρτης ήτανε, καμιά ογδονταριά νοματαίοι άνδρες και γυναικόπαιδα, άλλοι φορτωμένοι στα κάρα, άλλοι με τα πόδια. Τα γονικά μου απ' τους τελευταίους με τα μπαγκάζια τους στην πλάτη, κάνει στάση γι' ανάπαυση το караβάνι, εκείνοι συνεχίζουν, φτάνουν στην κεφαλή, με τους πρώτους μπαίνουν στο πλάτωμα. Εδώ; Απλώνονται οι οικογένειες, στη μέση το ποτάμι κατεβάζει κρύο νερό, γύρω

γύρω λόφοι πράσινοι. Εδώ! Μια χούφτα μυρμηγκάκια σκάβουν οι γυναίκες με τα χέρια τους, σαρώνουν το χώμα, κρεμάνε κουρελούδες, στοιβιάζουν τεντζερέδια κι οι άντρες πάνε κι έρχονται στην κοντινή πόλη να δηλωθούν στο ελληνικό κράτος, να πάρουν κλήρο, ζώα. Αγρότες κτηνοτρόφοι όλοι τους μα ο πατέρας μου δεν ήξερε απ' αυτά, δεν το αποφασίζει. Σφίγγει τα χοντρά του δάχτυλα μέσα στις τσέπες του παντελονιού. –Έτσι κι αλλιώς δυο ξερά κλαδιά είμαστε, να την κάνω την κουτουράδα; Έχτισε ένα παράπηγμα, αγόρασε σφυρί, αμόνι, φυσερό, κάτι μακριές λαβίδες. Ανοίγει τον μποχτσά η μάνα μου, ξεδιαλέγει τους Αγίους, πληρώνει μ' ασημένιες εικόνες, είναι ακόμη θυμωμένη μαζί τους.

Άρχισαν τα οργώματα, ανάβει τη φωτιά του ο πατέρας μου κι ως να τελειώσουν δεν τη σβήνει. Διορθώνει αλέτρια, τσάπες, ύστερα περιλαβαίνει τις χαλασμένες ρόδες απ' τα κάρα, λειώνει το σίδερο, το σκληραίνει, το ξαναλειώνει, το τιθασεύει, βούτυρο στα χέρια του, μόνο τη λύπη που κατρακυλάει στις φλέβες του δεν μπορεί να κουμαντάρει. Δε μιλάει πολύ, με τα μάτια συνεννοείται με τη μάνα μου και κείνη εκ μέρους του συναλλάσσεται με τους άλλους. Το πείσμα του πέτρινο, τα χέρια του χρυσά, δουλεύουν ασταμάτητα. Περνάνε τα χρόνια, χτίζει σπίτι, μεγαλώνει το σιδεράδικο κι ένα βράδυ του σκάει το παραμύθι η μάνα μου. Σε λίγους μήνες γεννιέται ένα κορίτσι άγγελος, τέτοιο όμορφο μωρό δεν είχαν ξαναδεί στο χωριό. Το δέρμα του

άσπρο βαμβάκι, τα μάτια του και τα μαλλιά του στο χρώμα του σκουριασμένου σίδηρου. Ανοίγουν την κασέλα, ξεθάβουν δυο τρεις καταχωνιασμένες εικόνες, διαλέγουν αυτήν της Παναγίας με τον Χριστό αγκαλιά, είκοσι πόντους ασήμι σκαλιστό γύρω γύρω, τη δωρίζουν με τον σαραντισμό στην εκκλησία, δειλά δειλά σταυροκοπιούνται το πρωί, το βράδυ ψελλίζουν προσευχές. Μεγαλώνει η Μαρίκα, ανοίγει το στόμα της να κλάψει, μελανιάζει, κουράζεται ακόμη κι όταν τρώει, δυσκολεύεται να αναπνεύσει, όταν περπατάει λαχανιάζει. Ερχόταν τότε στο χωριό μια φορά στις δεκαπέντε μέρες ένας παιδίατρος ο Κουτίκας, καθόταν πρώτα στην αυλή της μάνας μου, έπινε τον καφέ ανάμεσα στα λουλούδια της κι ύστερα πήγαινε να δει τους ασθενείς του, αυτός έκανε την πρώτη διάγνωση, τους στέλνει στη Θεσσαλονίκη να δούνε ειδικό. Γύρισαν ύστερα από δέκα μέρες πιο κουρασμένοι κι απ' την καρδιά της Μαρίκας. Φτιάχνει φαΐ η μάνα μου, ταΐζει το κορίτσι, της δίνει τα φάρμακα, ρίχνει ένα σάλι στην πλάτη της και τρέχει στην εκκλησία. Πέντε ώρες λένε έμεινε κλεισμένη εκεί μέσα. Φώναξε, μάλωσε τον Θεό, τους Αγίους, όταν βράχνιασε κι αφού τους αποκήρυξε γύρισε πίσω, μάζεψε απ' το σπίτι ό,τι θρησκευτικό είχε και μες στη μαύρη νύχτα πήγε τα πέταξε στο μπαϊρί. Σαν γύρισε σταύρωσε τα χέρια της κι ως το πρωί μουρμούριζε, πώς γυρίζει η ζωή καπάκι;

Εγώ γεννήθηκα μετά. Η Μαρίκα μας πέθανε όταν

ήμουν δύο χρονών, δεν τη θυμάμαι η αλήθεια, είχαμε μια ζωγραφιστή φωτογραφία της στο μπαούλο, κρυφά την είδα μια φορά. Όταν ξεκίνησα το δημοτικό, ο δάσκαλος υποχρεωτικά μας πήγαινε κάθε Κυριακή πρωί στην εκκλησία. Η μάνα μου το απαγόρευε. Γιατί; Τη ρωτάω με κλάματα, δεν ήθελα να ξεχωρίζω απ' τ' άλλα παιδιά. Τότε εκείνη έβαλε τα δυο χέρια στη μέση, σήκωσε το κεφάλι της στον ουρανό και φώναξε με πείσμα, γιατί εμείς είμαστε μπολσεβίκοι. Είμαστε μπολσεβίκοι, είμαστε μπολσεβίκοι. Άλλο έλεγε άλλο εννοούσε η έρημη. Όσπου εκεί γύρω στο τριάντα έξι την πιάσαν από κοντά κάτι κουμμουνιστές απ' το Μεταλλικό μαζί κι ο αδελφός της, ο θεός μου ο Στάθης. Όταν σταμάτησε να δηλώνει μπολσεβίκα ήταν ήδη μέλος του κόμματος.

Η βούρτσα

Ήμουνα οκτώ, δέκα χρονώ. Έρχεται μια μέρα ο πατέρας μου, κρατάει ένα σχοινί και στην άκρη του δεμένο ένα πουλάρι. –Για μένα; Ρωτάω. –Ναι, μου γνέφει. Χοροπήδησα. –Τι είναι; Αρσενικό; Θηλυκό; –Θηλυκό, απαντάει η μάνα μου. –Κανέλα θα το φωνάζω. Με την Κανέλα, σώμα-ψυχή. Σαν ξυπνούσα το πρωί κι άκουγε τη φωνή μου, έκανε τρέλες μέχρι να πάω κοντά της. Πήγαινα στο σχολείο, λυνόταν κι έρχονταν ως την τάξη. Έκλεβα τα μαρούλια από τον κήπο, καρότα, κάνα μήλο, έτρωγε η Κανέλα ψευτομασουλούσα κι εγώ. Σε άλλη περίπτωση η μάνα μου θα με καταχέριαζε, αλλά ήμουν λιγόφαγη και μ' αυτήν την αφορμή κάτι έβαζα στο στόμα μου, κέρδος είχε.

Μεγαλώναμε. Έγινα εγώ κοπελίτσα, έφερε ένα γυαλιστερό καφετί τρίχωμα η Κανέλα. Έμαθα να την καβαλάω. Αργά αργά σαν να έκανε επίδειξη του διαόλου το θηλυκό με πήγαινε ως το καφενείο, έβγαινε ο πατέρας μου με δυο λουκούμια, ένα γι' αυτήν ένα για μένα.

Κάποτε πήγαμε στην πόλη να κουρευτώ. Δίπλα από το κομμωτήριο είχε ένα μαγαζί με σέλες, χάμουρα, χάντρες. Βλέπω στη βιτρίνα μια βούρτσα μ' άσπρες τρίχες και χερούλι σκαλισμένο ασήμι.

– Τη θέλω για την Κανέλα.

– Είναι ακριβή, άσ' την.

Κλαίω, έτοιμη να με σφαιλιάρισει η μάνα μου, την αγριοκοιτάζει ο πατέρας μου. Πείσμωνσα εγώ, στύλωσα χέρια πόδια.

– Τη θέλω για την Κανέλα.

Βγάζει λεφτά ο πατέρας μου, πληρώνει, φεύγουμε. Όσοι την έβλεπαν τη θαύμαζαν.

– Τέτοια βούρτσα για το ζώο;

Κι έρχονται οι Γερμανοί στο χωριό μ' έναν θόρυβο, σε ξεκούφαινε, φορηγά, μοτοσυκλέτες, γέμισαν την πλατεία. Ξαμολιούνται κάμποσοι απ' αυτούς με τα όπλα παρατεταμένα, μπαίνουν στα σπίτια, φάχνανε όπλα, ξέραμε απ' άλλα χωριά. Έρχεται και σ' εμάς ένας φουριόζος μπαίνει στο κάτω σπίτι, διώροφο ήτανε, φάχνει, ρίχνει κατσαρόλες, ένα ξύλινο βαρέλι που βάζαμε βούτυρο, κλωτσάει τα καλάθια, κρεμμύδια σκόρδα κατρακυλάν ως έξω. Ξαφνικά ακούγονται πυροβολισμοί απ' την πλατεία, φωνές, βγαίνει αυτός κρατώντας τη βούρτσα της Κανέλας και τρέχει. Κάνω να τρέξω κι εγώ από πίσω του, με κρατάει η μάνα μου, μου χουφτιάζει το στόμα να μη φωνάξω. Ο τόπος βούιζε γύρω μας, τα όπλα τους κροτάλιζαν, μπήκαμε στο σπίτι, λουφάξαμε. Πέρασε ώρα, ο χαμός σταμάτησε και μεις ακόμα να ξεμυτίσουμε. Κάποτε λέει η μάνα μου, εσύ ακούνητη, πάω να δω τι γίνεται. Πού με κρατούσες εμένα! Τρέχω ξοπίσω της σε απόσταση, κানা

δυο φορές έσκυψε, πήρε πέτρα, μου την πέταξε, ύστερα απόκαμε, το πήρε απόφαση. Γύριζε μόνο και κοίταζε αν την ακολουθούσα.

Απ' όλους τους δρόμους του χωριού φτάνανε άνθρωποι στην πλατεία, φωνές ακούγονταν:

- Πήραν τη ραπτομηχανή μου.
- Τα βραχιόλια μου όλα.
- Την ασημένια εικόνα της Παναγίας.

Η θεία Αναστασία χτυπούσε με τα χέρια τα μεριά της, τα σκυλιά, τα σκυλιά¹, έλεγε και ξανάλεγε.

- Το σαμοβάρι μου.
- Τη μεγάλη σίγκινη λεκάνη μου.
- Το πάπλωμα της προίκας μου.

Ο μπάρμπα Παναγιώτης ο καφετζής σκούπιζε με το ποτηρόπανο τα μάτια του, μου πήραν το γραμμόφωνο. Στην πλατεία είχε ξεμείνει ένας σωρός με πράγματα: ένα χειρομύλι, μια τσάντα, μια υφαντή κουβέρτα, δυο ψαλίδια, τρία-τέσσερα μαχαίρια. Το γυναικομάνι άρχισε το ξεδιάλεγμα, ξαφνικά μια απ' αυτές φωνάζει δυνατά, καλά βρε γυναίκες, με το σαμοβάρι θα κάνουν τσάι, τις λεκάνες τι τις θέλουνε; - Να πλένουνε τα σώβρακά τους, πετάγεται μια άλλη.

- Και το πάπλωμα;
- Να σκεπάσουν τον κώλο τους.

1. Τα σκυλιά.

Κουνήθηκε η πλατεία από τα γέλια, μόνο εγώ, κουρτ κουρτ, ξεροκατάπινα τα δάκρυά μου. Πού να 'ξερα η χαζή να μην τα ξοδεύω. Δεν πέρασε λίγος καιρός κι οι Γερμανοί εγκαταστάθηκαν στο χωριό. Επιτάξαν το σπίτι μας, επιτάξαν την Κανέλα. Την πλατεία την έκαναν τόπο εκτελέσεων. Και να τελείωνε εκεί; Στο πόδι τους αργότερα οι ταγματαλητομάυδες, οι πρώην συνεργάτες τους, εκεί στοίβαζαν κομμένα κεφάλια ανταρτών.